

آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام

فاطمه حسین قدیری^۱

چکیده

نماز در زندگی انسان آثار بسیاری دارد. یکی از اعمال عبادی که در ادیان مختلف برای بشر تنظیم شده است و باعث سعادت هم در دنیا و هم در آخرت می‌شود، نماز است. قرآن کریم حدود ۹۰ بار واژه صلاه و مشتقاتش را به کار برده است. و این نشان دهنده اهمیت این موضوع است. همه ائمه نسبت به مسئله نماز تأکید فراوانی داشته‌اند. و نسبت به آن روایات و حدیث بسیاری گفته‌اند. اما نماز در سیره عملی و گفتار نورانی امام رضا علیه السلام جایگاه ویژه‌ای دارد. انجام این تحقیق برکات فراوانی دارد چون باعث جلوگیری از انحرافات اخلاقی و اجتماعی می‌شود و از سوی دیگر باعث اصلاح فرد و جامعه می‌شود. از یافته‌های این تحقیق مراکز فرهنگی و علمی و مسئولان کشوری می‌توانند در برنامه‌ریزی‌های خود استفاده نمایند و بهره‌مند شوند. اصل نماز در تمامی ادیان الهی وجود داشته ولی کیفیت و کمیت نماز در دین اسلام با ادیان گذشته تفاوت‌هایی دارد که علت اساسی آن تحریفاتی است که در بسیاری از ادیان سابق صورت گرفته است. با مراجعه به کتابخانه‌ها متأسفانه کتاب یا رساله جداگانه‌ای در زمینه تحقیق بدست نیامد ولی به برخی از مطالب که به صورت گذرا به بررسی موضوع پرداخته‌اند اشاره شده است. در این تحقیق آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام از جمله: نماز: موجب تقرب بنده به خدا، نماز: اولین مورد محاسبه در قیامت، نماز: موجب گشایش در روزی، بیان شده است و آثار فردی نماز از جمله: قرب معنوی، بازدارندگی از گناه، آمرزش گناه، آرامش و بهشت بیان شده است و این تحقیق درصدد پاسخ دادن به این سوال است: آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام چیست؟

کلید واژه

آثار نماز، آثار فردی، امام رضا علیه السلام، قرآن، نماز

^۱ حوزه علمیه خاوران، مدرسه علمیه کوثر ابرکوه، سطح دو، fatemehoseinghadiri@gmail.com

مقدمه

بدون تردید نماز در زندگی انسان نقش بسزایی دارد. یکی از اهداف دین اسلام اصلاح افکار و اعمال انسان‌هاست تا به هدف خلقت خود یعنی سعادت ابدی نائل آیند. چرا که دین مبین اسلام دنیا را مزرعه آخرت می‌داند و بدین صورت رابطه دنیا و آخرت را ترسیم می‌کند. یکی از اعمال عبادی که در ادیان مختلف برای بشر تنظیم شده و باعث سعادت، هم در دنیا و هم در آخرت می‌شود، نماز است. قرآن کریم حدود ۹۰ بار مستقیماً واژه صلاة و مشتقاتش را به کار برده است. همچنین حدود ۹۰۰ بار کلمات و واژه‌هایی که مرتبط با نماز هستند، مانند: رکوع، سجود، وضو، مسجد و ... ذکر شده است. و این نشان دهنده اهمیت این موضوع است. جامعه آرمانی اسلام جامعه‌ای است که افراد آن جامعه دارای اعتقادات توحیدی صحیح باشند اما متأسفانه در عصر حاضر بیش از هر زمان دیگر اعتقادات توحیدی مردم و بخصوص نسل جوان نسبت به مسئله نماز و عقاید توحیدی کمرنگ شده است. لذا توجه عمیق به مسئله نماز بیش از هر زمان دیگری لازم است که تغییر بینش و رفتار را به دنبال داشته باشند.

مسئله عبادت و به خصوص نماز همیشه مورد توجه همه ائمه بوده و نسبت به آن سخنان زیادی گفته شده است. اما نماز در سیره عملی و گفتار نورانی امام رضا علیه السلام جایگاه ویژه‌ای دارد. امام رضا علیه السلام در کلمات گهربار خویش ضمن اشاره به فلسفه وجود نماز، مهمترین آثاری که می‌تواند در زندگی داشته باشد و آثار فردی نماز سخن به میان آورده است. از این رو پژوهش حاضر در صدد پاسخ دادن به این سوال است: آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام چیست؟

انجام این تحقیق برکات فراوانی دارد. چون نماز باعث جلوگیری از فحشا و منکرات می‌شود و انسان‌ها را از انحرافات اخلاقی و اجتماعی نجات می‌دهد. و از سوی دیگر باعث اصلاح فرد و جامعه می‌شود. چرا که ترویج نماز در جامعه از نشانه‌های حکومت صالحان است. با انجام این تحقیق می‌توان پی به عظمت نماز و اثرات سازنده آن از نظر امام رضا علیه السلام برد.

از یافته‌های این تحقیق تمامی مراکز فرهنگی و علمی و مسئولان کشوری می‌توانند در برنامه‌ریزی‌های خود استفاده نمایند و بهره‌مند شوند.

هدف این تحقیق آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام است. که باعث سعادت دنیوی و اخروی می- شود و باعث اصلاح فرد و جامعه می-شود و ترک آن از آثار شومی که می-تواند به دنبال داشته باشد مانند فحشا و منکر و امثال آن جلوگیری می-کند.

نماز از دیرباز مورد توجه همه انسان‌ها، به خصوص متفکران قرار گرفته است. و مطالعات متعددی تاکنون در مورد آن انجام گرفته است. در میان روانشناسان در این سو تحقیقاتی در مورد نماز و آثار آن به تدریج شکل گرفت. اما اسلام به مقوله نماز توجه ویژه‌ای دارد و بسیار به آن تاکید دارد و در مورد آثار آن سخن به میان آورده است و این یکی از شاهکارهای اسلام است.

در مورد نماز و اثر آن نوشته‌ها و مقالات متعددی به چشم می‌خورد اما به نظر می‌رسد که هر کدام از آنها به بخشی از عوامل پرداخته‌اند. اما پژوهش حاضر درصدد است که در مورد نماز و اثر آن از نگاه امام رضا علیه السلام، به صورت قابل توجهی بیان کند و به اهمیت آن بپردازد. این مقاله به روش توصیفی- تحلیلی و از طریق فیش برداری و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است.

سوال اصلی:

• آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام چیست؟

سوال فرعی:

۱. مهمترین آثار نماز که در زندگی نقش بسزایی دارد، از نگاه امام رضا علیه السلام چیست؟

۲. آثار فردی نماز از نگاه امام رضا علیه السلام چیست

مهمترین اثر نماز از نگاه امام رضا علیه السلام

نماز زیباترین حالتی است که یک انسان مسلمان در مقابل پروردگار خود دارد. او در آن لحظه ارتباط صمیمانه و عارفانه را با آفریدگار خویش برقرار ساخته و وجود خسته از مشکلات دنیا و روان مضطرب خود را با راز و نیازهای عاشقانه‌اش به آرامش و اطمینان تبدیل می‌سازد. اگر این عبادت انسان‌ساز و آرام‌بخش، مخلصانه و به دور از ریا انجام پذیرد هرگونه زشتی و پلیدی را از فرد دور کرده و خصلت‌های پسندیده و نیکویی را در وجود او ایجاد خواهد نمود. اگر با شرایط اقامه شود فرد نمازگزار بعد از انجام نماز به سوی کمالات قدم برداشته و از اعمال زشت و نگین متنفر خواهد بود. یک شخص مسلمان با اقامه نماز، فطرت پاک خود را بازیافته و به صفای باطن خواهد رسید و

در این حالت باورهای راستین او تقویت شده و روحیه نظم و انضباط در زندگی‌اش را مستحکم‌تر خواهد ساخت.

نماز پیمودن راه عشق، شکوفایی اندیشه‌های ناب و حدیث پاکان و آهنگ رستگاری در زندگی است. شخص مسلمان در اوقات نماز از تمام تعلقات و وابستگی‌های غیر الهی دست شسته و به سوی قبله عشق و کعبه آمال رو کرده و با آفریدگار هستی هم سخن می‌شود. و اگر چنین نباشد، پس این نماز با شرایط انجام نشده است. از نظر امام رضا علیه السلام هیچ عملی برتر و ارزشمندتر از نماز نیست، چرا که بهترین راه برای رسیدن به خدا و تشکر از نعمت‌های او است. امام رضا علیه السلام همواره می‌فرمودند: «الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلِّ تَقَى؛ نماز، هر انسان پارسایی را به خدا نزدیک می‌کند.»

نماز از مهمترین فروع اسلامی است که از آن به ستون اسلام، معراج مومن، مرز ایمان و کفر، مقرب انسان و مانند آن تعبیر شده است. در این مطلب مهم‌ترین آثار نماز از منظر امام رضا علیه السلام تبیین شده است که برگرفته از آیات قرآن کریم است.

1. نماز؛ موجب تقرب بنده به خدا

شاید مهمترین هدف هر عبادتی دستیابی بنده به تقرب باشد. تقرب، در لغت به معنای آهنگ و شتاب در منافع خود است. این واژه وقتی در مورد تقرب بنده به خدا بکار می‌رود، به معنای نزدیکی روحانی است که با اتصاف خود به صفات کمال و پاک کردن خویش از علوم و نقایص حاصل می‌شود.^۱ در تقرب بنده به خدا، تقرب مکانی، زمانی و نسبی مقصود نیست، بلکه معنای معنوی آن، که همان مقام و منزلت باشد مراد و مقصود تقرب جوینده است. در قرآن از واژه‌هایی چون «قرب»، «زلفی»، «عند ربهم»، «عند ربک»، «عنده»، «عندالله»، «درجات»، «قریب»، «وسیله» و برخی جملات برای بیان این مقصود استفاده شده است. از آیات قرآن بدست می‌آید که تقرب‌جویی به اشخاص دارای مناصب و مقامات عالی اجتماعی به عنوان یک ارزش در میان مردم مطرح بوده و هر کسی دوست دارد با اعمال و رفتاری به صاحبان قدرت و ثروت نزدیک شده و از منافع تقرب معنوی و روحی بهره‌مند شود. قرآن بیان می‌کند ساحران خواهان بهره‌مندی از تقرب در صورت

^۱ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ص ۶۶۵.

غلبه بر موسی (ع) بوده و فرعون به آنان وعده می‌دهد که در صورت چیرگی سحر بر معجزه موسوی، آنها از مقربان خواهند بود و از برکات و آثار آن سود خواهند برد.^۱

از نظر قرآن، هر عمل عبادی که با اخلاص انجام گیرد و شخص از متقین باشد، موجب تقرب به خداوند خواهد شد. البته برخی از اعمال عبادی به سبب ویژگی‌های ذاتی در ایجاد تقرب نقش بسزایی دارند. بنابراین باید این دسته از اعمال عبادی شناسایی و بیشتر مورد توجه و اهتمام بنده قرار گیرد.

امام رضا علیه السلام نماز را از مهمترین اعمال صالح عبادی برمی‌شمارد که عامل تقرب بنده به خدا است. ایشان فرموده است: «نماز، هر شخص با تقوا و درستکاری را به خداوند متعال نزدیک می‌کند»^۲

آثار و نشانه‌های تقرب به خدا

بر اساس قرآن کریم از جمله آیه ۸۸ و ۸۹ سوره واقعه تقرب بنده به خدا آثاری دارد: «فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَ رَيْحَانٌ وَ جَنَّةُ نَعِيمٍ؛ و اما اگر او از مقربان باشد در آسایش و راحت و بهشت پرنعمت خواهد بود. از آیه ۳۵ سوره مائده نیز به دست می‌آید که بهره‌مندی از اسباب و وسایل تقرب به خدا موجب رستگاری شخص در دنیا و آخرت می‌شود. آیه بر این نکته تاکید دارد که هرگونه تلاش بنده برای تقرب‌جویی بی‌پاداش نخواهد ماند. بنابراین باید انسان تلاش خویش را برای تقرب با بهره‌گیری از اسباب و وسایل داشته باشد. هر چند که نتواند آنچنان که بایسته و شایسته است عملی در حد خداوندی داشته باشد و حق خداوند را به جا آورد.

کسی که در تلاش برای تقرب به خدا است و با اعمال عبادی و اسباب و وسایلی که در شریعت برای تقرب‌جویی بیان شده، برای رسیدن به آن کوشش می‌کند باید امیدوار باشد که به فضل و عنایت الهی به آن دست می‌یابد. از نظر قرآن اگر بخواهیم دریابیم که در مسیر تقرب‌جویی تلاش می‌کنیم، می‌توانیم به نشانه‌هایی توجه یابیم که در صورت تقرب‌جویی در انسان نمودار می‌شود. از

^۱ اعراف: ۱۱۴؛ شعراء: ۴۲

^۲ شیخ حر عاملی، ج ۴، ص ۴۳، ح ۴۴۶۹.

شدن گرفتاری‌ها و برآورده شدن حاجت‌هایم دعایی تعلیم دهد؛ حضرت این نسخه را تجویز فرمودند: «غسل کن، لباس تمیز بر تن کن، بوی خوش استعمال کن، و زیر آسمان دو رکعت نماز بگذار. سپس دعا کن.» شخص در کار خود درمانده بود که برای مسافرت راه دریا پیش گیرد یا از خشکی برود، چرا که در هر دو با خطرهای بسیاری مواجه بود. امام رضا علیه السلام به او فرمود: «در غیر از وقت نماز وارد مسجد شو و دو رکعت نماز بخوان، سپس صد بار از خدا طلب خیر کن سپس به قلبت رجوع کن و به آن عمل کن.»

آراستگی و پاکیزگی

حضور در پیشگاه الهی آدابی دارد که برخی مربوط به باطن و بخشی در ارتباط با ظاهر انسان است. نمازگزار باید تمام فکر و ذهن خود را از وجود اغیار خالی و همه حواس و توجه خود را معطوف به جمال دوست کند. با گفتن تکبیره الاحرام و مانند فقری نیازمند در درگاه قادری مطلق، حضور یابد، از سر اخلاص سر بر خاک گذارد و با تمام وجود خود را در محضر او حاضر بیند. حضور در پیشگاه دوست آداب دیگری نیز دارد که مربوط به ظاهر است. کسی که میخواهد با محبوبش سخن بگوید باید ظاهر خود را نیز آراسته کند. خداوند در قرآن کریم در آیه ۳۱ سوره اعراف در آخرین نامه هدایت خود به تمام انسان‌ها دستور می‌دهد که هنگام رفتن به مسجد زینت خود را همراه داشته باشند. این آیه می‌تواند هم به زینت‌های جسمانی اشاره داشته باشد، که شامل پوشیدن لباس‌های مرتب و پاکیزه و تمیز، شانه زدن موها و استفاده از بوی خوش می‌شود و هم شامل زینت‌های معنوی، نظیر صفات انسانی، ملکات اخلاقی، پاکی نیت و اخلاص شود.

آیه در حقیقت نکوهش از عمل زشت جمعی از اعراب در زمان جاهلیت است، که هنگام ورود به مسجد الحرام و طواف خانه خدا عریان و برهنه می‌شدند و هم اندرزی است به آنها که هنگام نماز و یا رفتن به مساجد لباس‌های کثیف و مندرس را بر تن می‌کنند. از این رو کسی که توفیق حضور در پیشگاه خدا پیدا می‌کند یا به همراه برادران دینی خود در یک صف به نماز می‌ایستد، باید ظاهر آراسته داشته باشد. یکی از یاران امام رضا علیه السلام می‌گوید امام رضا را دیدم که در جامه خز که لباسی آراسته و زیباست نماز می‌خواند.

یکی دیگر از آداب حضور در پیشگاه الهی طهارت و پاکی ظاهر است. امام رضا علیه السلام فلسفه وجوب وضو قبل از نماز را اینگونه بیان می‌فرماید: «برای اینکه بنده وقتی در مقابل پروردگار جبار

به مناجات می‌ایستد طاهر و پاکیزه باشد علاوه بر آنکه امر و فرمان او را که به منظور برحذر ماندن از نجاسات صادر شده، اطاعت کرده و همچنین کسالت و چرت از او بر طرف شود و قلب از ناپاکی‌های باطنی و معنوی نیز تزکیه می‌گردد در نتیجه بنده با جسم و قلب طاهر در مقابل خدا می‌ایستد و با او مناجات می‌کند.» هنگامی که پاکی جسم با قصد و نیت خدایی همراه باشد، پاکی قلب و درون را نیز در پی دارد. از این رو توجه به ظاهر و پاک کردن آن از آلودگی‌ها مورد توجه پیشوایان دینی قرار گرفته است. امام رضا علیه السلام نسبت به پاکیزگی ظاهر از جمله بهداشت دهان و دندان در هنگام نماز توجه ویژه‌ای داشته‌اند.

آثار فردی نماز

تجلی روح عبودیت و بندگی و ایستادن در جایگاه نیایش در نمازگزار، مهمترین اثری است که دل و جان آدمی را با آفریننده هستی مرتبط می‌کند. انسان در پرتو این نورانیت به آثار دیگری دست پیدا می‌کند که به برخی از آنها اشاره شده است:

1. قرب معنوی

نماز موجب قرب معنوی است به همین دلیل قصد قربت از واجبات اصلی آن است. چنانکه امام رضا علیه السلام فرموده است: «نماز، انسان‌های با تقوا را در جوار قرب الهی قرار می‌دهد.» امام صادق علیه السلام در پاسخ به این سوال که با فضیلت‌ترین و محبوب‌ترین عمل که به وسیله آن بندگان به خداوند نزدیک می‌شوند، چیست؟ فرمود: «بعد از معرفت الهی از نماز با فضیلت‌تر سراغ ندارم. مگر نمی‌بینید صالح، عیسی علیه السلام فرمود: «خداوند تا زمانی که زنده‌ام مرا به نماز و زکات سفارش کرده است.»

2. بازدارندگی از گناه

یکی از آثار نماز پاک زیستن و عدم ارتکاب زشتی‌هاست. به دلیل این نقش بازدارندگی آن بود که کافران قوم شعیب آن را انکار می‌کردند و می‌گفتند: ای شعیب آیا نمازت به تو دستور می‌دهد که آنچه را پدرانمان می‌پرستیدند، ترک کنیم؟ یا آنچه را می‌خواهیم در اموالمان انجام ندهیم؟ زیرا آنان نماز را مانع بت پرستی و کم‌فروشی می‌دانستند.

امیر مومنان علی علیه السلام درباره این اثر خاص نماز فرموده است: «نماز گناهان را فرو می‌ریزد همچون برگ از درختان و قلاده آنها را از گردن بندگان باز می‌کند همچون باز کردن رسن از گردن

چهارپایان.» رسول خدا صلی الله علیه و آله نماز را به چشمه آبگرمی تشبیه فرمودند که مقابل در خانه مردی باشد و شبانه روزی پنج مرتب خود را در آن بشوید. آیا بر بدن چنین کسی چرک و کثافتی باقی خواهد ماند؟!

ممکن است گفته شود چگونه نماز انسان‌ها را از منکرات و زشتی‌ها باز می‌دارد در حالی که بسیاری از نمازگزاران این چنین نیستند؟ در پاسخ باید گفت نماز در تعریف قرآنی‌اش دارای مشخصه بازدارندگی است. اگر فردی بتواند این فلسفه را در روح و جان خویش تجلی دهد از گناهان باز می‌ایستد.

3. آموزش گناهان

خداوند درباره آموزش گناهان به وسیله نماز فرموده است: «دو طرف روز و اوایل شب نماز را بپا دار، چراکه حسنات، سیئات و بدی‌ها را از بین می‌برد» مقصود از حسنات که از بین برنده بدی‌هاست به قرینه جمله اقم الصلاة و نیز روایت ذیل می‌تواند نماز باشد.

در تفسیر مجمع البیان ذیل آیه فوق از ابی عثمان چنین روایت شده است: من همراه سلمان در زیر درختی بودیم و سلمان شاخه خشکی از آن درخت کند و حرکتش داد تا برگ‌های آن ریخت آنگاه گفت: ای ابی عثمان از من نمیپرسی چرا این کار را کردم؟ علتش را پرسیدم. سلمان در جواب گفت: به همین گونه من با رسول خدا زیر درختی بودم و آن حضرت شاخه خشکی را از درخت کند و تکان داد تا برگ‌هایش ریخته سپس به من فرمود ای سلمان از من نمیپرسی چرا این کار را کردی؟ و چون من علت آن را سوال کردم فرمود: هنگامی که شخص مسلمان وضوی خود را به خوبی گرفت و نمازهای پنجگانه را به جای آورد، گناهانش می‌ریزد چنانچه این برگ‌ها بر روی زمین ریخت.

البته آموزش گناهان مرتبط با حق الناس وابسته به رضایت صاحبان است. اهمیت حق الناس به اندازه‌ای است که فقها در تراحم نماز با حق الناس نوشته‌اند: اگر در وسعت وقت نماز باشد و طلبکار طلب خود را از او مطالبه کند چنانچه بتواند در بین نماز طلب او را بدهد، باید در همان حال بپردازد و اگر بدون شکستن نماز، دادن طلب او ممکن نیست، باید نماز را بشکند و طلب او را بدهد بعد نماز را بخواند.

4. آرامش

یکی از آثار نماز آرامش روح و روان است. بهترین راه آرامش توجه به مالکیت الهی و یاد قیامت است. قرآن کریم پس از مژده به صابران در وصف آنها می‌فرماید: آنها کسانی هستند که به هنگام رویارویی با ناملایمات می‌گویند ما مملوک خداییم و به سوی او باز می‌گردیم. این مسئله نهایت آرامش برای آنهاست. زیرا فردی که خود و همه وابستگی‌اش را در ملکیت خدا میداند از این که مالک اصلی، آنچه را به او بخشیده باز پس گرفته است دچار نگرانی نمی‌شود. زیرا ایمان دارد که مالک هستی حق دارد هرگونه مایل است در ملکش تصرف کند. نمازگزار در نیایش خود با خداوند هر دو جهت را یادآور می‌شود.

گاه اضطراب‌ها ناشی از بلاها یا هموم دشمنان است، که نمازگزار با استعانت از خداوند در جمله‌ی «ایاک نعبد و ایاک نستعین» روح خویش را با قدرت لایزال هستی پیوند می‌دهد و با امید به یاری و کمک او، جان خویش را تسلا می‌بخشد. گاه نیز وحشت و هراس از مرگ و احساس نیستی و نابودی موجب اضطراب می‌شود، ولی نمازگزار واقعی از این احساس به دور است.

5. بهشت

قرآن کریم برای مومنان رستگار صفاتی ذکر نموده است، که دو صفت از آنها درباره نمازگزارانی است که افزون بر خشوع در نماز، بر انجام درست آن مراقبت می‌کنند و در پاداش آنها می‌فرماید: «آنها بهشت برین را ارث می‌برند و جاودانه در آن خواهند ماند.» چنانکه در آیه‌ای درباره مداومت بر انجام نماز و مواظبت بر آن را در صفاتی مانند پاک‌داری و امانت‌داری، بهره‌مندی از زندگی با کرامت و باغ‌های بهشتی داده است.

نتیجه گیری

محقق آثار نماز از نگاه امام رضا علیه السلام را بررسی و تاثیر آن در زندگی را بیان کرده است و به این نتیجه دست یافته که شیطان، از نمازگزار واقعی هراسان و ترسان است و هیچ گونه تسلطی بر او ندارد. در نتیجه نمازگزار به درخواست‌های شیطان بی‌توجهی می‌کند و این مهمترین اثر آن است.

آثار دیگر نماز تقرب بنده به خدا است که امام رضا علیه السلام فرمودند: «نماز از مهمترین اعمال صالح عبادی به شمار می‌رود که عامل تقرب بنده به خدا است» و آثار دیگر آن که موجب گشایش در روزی است. امام رضا علیه السلام ضمن بیان آثار نماز، آثار فردی آن را نیز بیان کرده‌اند و نماز را اولین و اساسی‌ترین مسئله دانسته‌اند که در روز قیامت محاسبه می‌شود و ارزش بسیاری برای آن قائل شده‌اند و تاکید کرده‌اند باید به کودکان از همان سنین کودکی به فراگیری نماز مشغول سازند. با توجه به مطالب فوق می‌توان نتیجه گرفت که نماز چه جایگاهی در زندگی دارد و نسبت به آن نباید بی‌توجهی کرد. چون امام رضا علیه السلام حتی در مهمترین جلسات سیاسی و علمی نماز را ترک نکرده‌اند و سر وقت آن را به جا آورده‌اند و به همراهان و شاگردان این امر مهم را توصیه و سفارش کرده‌اند. نماز بیش از عبادات دیگر باعث اصلاح فرد و جامعه می‌شود و ترک آن می‌تواند از آثار شومی که به دنبال داشته باشد مانند فحشا و منکر، سرقت، قتل و امثال آن جلوگیری کند.

منابع

❖ قرآن

۲. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن،
۳. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه
۴. طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان)، تهران: دار الکتب الإسلامیه، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ه.ق.
۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمة الأطهار (ط - بیروت)، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ: دوم، ۱۴۰۳ ه.ق.
۶. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ: اول، ۱۴۰۸ ه.ق.